

L.N. TOLSTOY VE I. A. RICHARDS'IN SANAT KURAMLARI DOĞRULTUSUNDA EDEBİYATIN GÖREVİ

THE FUNCTION OF LITERATURE IN ACCORDANCE WITH THE THEORIES OF THE ART OF L.N. TOLSTOY AND I. A. RICHARDS

Dr. Öğr. Üyesi Leyla HACIZADE

Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü,
leylahacizade@yahoo.com

Konya / Türkiye

ORCID: 0000-0003-1159-6957

ÖZET

Sanatın görevi, tarih boyunca en çok tartışılan ve merak edilen konulardan biridir. Pek çok sanat eleştirmeni ve teorisyeni bu konuyla ilgili olarak çeşitli tezler ileri sürmüş, kimisi kabul görürken kimisi reddedilmiştir. Tüm bu fikirlerin sonucunda temelde sanatın iki başlıca görevi üzerinde durulmuştur: eğitime görevi ve zevk verme görevi.

Tolstoy ve Richards'ın sanatla ilgili kuramlarının analizi, ayrı ayrı isimler olarak ele alınıp incelenmiş olsa da her iki ismin birlikte ve karşılaştırılarak incelenmesi yapılmamıştır. Bu nedenle, bu konu ilk kez bu şekilde inceleneceğinden, özellikle edebiyat alanında önem arz etmektedir. Konunun amacı, farklı kültürlerden olan ama sanat ve edebiyat alanında önemli fikirlere imza atmış iki önemli ve bilinen ismin kuramlarını karşılaştırmalı olarak incelemek, her iki kuramın farklı yönlerini ve hangi noktalarda kesiştiklerini tespit etmektir.

Biri Rus edebiyatının, diğeri İngiliz edebiyatının olmak üzere iki düşünürün, sanatın görevi ve işlevi üzerine çeşitli teorileri olmuştur. Tolstoy, sanatı toplumu yönlendirmek için bir araç olarak görmüştür, Richards ise onun görevini zevk verebilmesinde, estetik duygu uyandırabilmesinde görmüştür.

Tüm bu anlatıların ve Tolstoy ile Richards'ın görüşlerinin ayrıntılarını, karşılaştırmalarını, benzer ve farklı yönlerini daha iyi görebilmek için, bu çalışmada analiz adım adım sürdürülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sanat, Eğitim, Estetik, Görev.

ABSTRACT

The function of art is one of the most discussed and curious topics throughout history. Many art critics and theorists have put forward various thesis on this subject, some of which have been accepted and some rejected. As a result of all these ideas, the main tasks of art are mainly focused on: the function of educating and the function of giving pleasure.

Although the analysis of Tolstoy and Richards' theories on art was analyzed separately, there is no research of these theorists separately or together comparatively. Therefore, since this is the first time this topic will be analysed in this way, it is important especially in the field of literature.

The aim of the subject is to research comparatively the theories of two important and well-known names from different cultures that put signature under the important ideas in the field of art and literature and to determine the different aspects and points of intersection of both theories.

Two thinkers, one of whom was from Russian literature and the other from English literature, had various theories on the function of art. Tolstoy saw art as a tool for guiding society, but Richards saw its function as a way to give pleasure and evoke aesthetic emotion.

In order to see better the details, comparisons, similar and different aspects of Tolstoy's and Richards' views, in this study the analysis is carried out step by step.

Keywords: Art, Education, Aesthetics, Function.

1. GİRİŞ

Sanatın görevi, tarih boyunca en çok tartışılan ve merak edilen konulardan biridir. Pek çok sanat eleştirmeni ve teorisyeni bu konuyla ilgili olarak çeşitli tezler ileri sürmüştür, kimisi kabul görürken kimisi reddedilmiştir. Tüm bu fikirlerin sonucunda temelde sanatın iki başlıca görevi üzerinde durulmuştur: eğitime görevi ve zevk verme görevi. İlk görev olan eğitime görevi, sanatın faydaları boyutunda ele alınmalıdır. İkinci görevi olan zevk verme görevi ise daha çok duyu ve estetik açısından incelenmelidir. Sanatın bir duyu işi olduğu düşünülürse estetik kaygının devreye girmesi elbette kaçınılmazdır. Bu iki görevden biri diğerinden daha mı önemlidir? Ya da biri devreye girince diğer görev saf dışı mı edilmelidir? Bir sanat eseri salt kendi içerisinde mi değerlendirilmeli yoksa toplum, sanatçı ve okur/izleyici gibi diğer etkenler de katılmalı mıdır bu değerlendirmeye? Peki edebiyat, sanatın hangi kapsam alanındadır? Tüm bu sorular çeşitli eleştirmenlerin ve kuramcılarının sıklıkla sorduğu sorulardandır.

Sanatın görevi ve işlevine dair önemli görüşler ileri süren isimlerden L. N. Tolstoy ve I. A. Richards, ortaya attıkları teorileriyle sadece sanatın değil, aynı zamanda edebiyatın da rolünü sorgulamış ve sorgulamışlardır. Bu düşünürlerin görüşleri edebiyat teorisinde çığır açmıştır ve kendilerinden sonra gelen düşünür ve eleştirmenlerin yeni fikirler ortaya atmalarında köprü görevi görmüşlerdir. Her iki ismin kuramsal teorileri her ne kadar birbirinden farklı olsa da onları birbirine bağlayan ortak özellik sanatın, dolayısıyla da edebiyatın görevine dair fikirleridir.

Tolstoy ve Richards'ın sanatla ilgili kuramlarının analizi, ayrı ayrı isimler olarak ele alınıp incelenmiş olsa da her iki ismin birlikte ve karşılaştırılarak incelenmesi yapılmamıştır. Bu nedenle, bu konu ilk kez bu şekilde inceleneceğinden, özellikle edebiyat alanında önem arz etmektedir.

Konunun amacı, farklı kültürlerden olan ama sanat ve edebiyat alanında önemli fikirlere imza atmış iki önemli ve bilinen ismin kuramlarını karşılaştırmalı olarak incelemek, her iki kuramın farklı yönlerini ve hangi noktalarda kesiştiklerini tespit etmektir. Böylece sanat ve edebiyat alanında çığır açmış bu görüşlerden yola çıkarak sanatın, dolayısıyla da edebiyatın görevi ve işlevi teorik bazda ve kıyaslamalı olarak gözler önüne daha iyi serilecektir.

Tüm bu anlatıların ve Tolstoy ile Richards'ın görüşlerinin ayrıntılarını, karşılaştırmalarını, benzer ve farklı yönlerini daha iyi görebilmek için, analizi adım adım sürdürmekte fayda var.

2. GENEL ANLAMDA SANAT VE EDEBİYAT SANATI

İnsanlık tarihi boyunca güzellik kavramı, güzellik olgusu sürekli tartışılmış, bu olgu toplumdan topluma, dönemden döneme, hatta kişiden kişiye değişiklik göstermiştir. Güzellik kavramı, aslında estetiğin temelini oluşturan bir kavramdır. Estetik de sanatın temel taşı olduğu için sanatla ilgili her türlü soruda ilk akla gelen kavram güzellik kavramı olmuştur.

Mehmet Önal, "En Uzun Asrın Hikayesi" adlı araştırma çalışmasında sanatın tanımını şu şekilde yapmıştır: "Sanat; estetiğin ve orijinalliğin genellikle ön planda olduğu bir algılama ve anlatma biçimi ile düzenlenmiş eserlerden meydana gelir. ...Sanat, karmaşık gibi görünen varoluşu ve hatta mucizeyi ve kaosu... izah edebilecek bilim, felsefe, ilahiyat gibi bir bilgi şubesidir; güzeli arar ve anlatır.

Bilim adamı, felsefeci, ilahiyatçı, kendisine mahsus disiplinlerle hayatı açıklamaya çalışırken sanatçı, estetik yapıyı öne çıkararak varoluşun çeşitli boyutlarını anlamaya ve anlatmaya gayret eder.” (Önal, 1999: 20-21) Önal’ın bu sözleri de, güzellik -sanat-estetik kavramlarının birbirine bağlı olduğunu desteklemektedir.

Platon, sanatı sadece doğanın bir yansıması olarak görürken Aristo, sanatın çok daha fazlası olduğunu savunmuştur. Ünlü filozofa göre sanat, doğada gördüğümüz şeylerin yeniden anlamlandırılmasıdır. Aristo, aynı zamanda güzelliğin düzen demek olduğunu söylemiştir. Sanatın tarihi, insanlığın tarihiyle eşeştir ve onun kadar eskiye dayanmaktadır. “Sanat, insanların, sahip oldukları değerleri zenginleştirme ve pekiştirme adına yaptıkları girişken ve yüce faaliyetlerdir.” (Halizev, 2002: 16)

Rus edebiyatının dünyaya mal olmuş yazarlarından, aynı zamanda bir düşünür olan Lev Nikolayeviç Tolstoy, sanatın anlamı, içeriği, işlevi ve görevini incelediği “Sanat Nedir?” (Çto takoye iskusstvo?) adlı eserinde estetik teorileri, güzellik kavramını, dünyaca ünlü sanatçıları bir eleştirmen ve kuramcı gözüyle analiz ederken sanata ve edebiyata dair fikirlerini ve teorilerini de ortaya koymuştur.

Örneğin, ünlü yazarın, adı geçen eserinde güzelliği şu sözlerle açıkladığını görmekteyiz:

“Biz, Rusça’da “güzellik” derken bize güzel gelen şeyleri anlarız”. (çev. Leyla Hacızade)

(Под словом «красота» по-русски мы понимаем только то, что нравится нашему зрению.)

(Л.Н. Толстой, “Что Такое Искусство?” - https://rvb.ru/tolstoy/01text/vol_15/01text/0327-full.htm)

Ünlü İngiliz eleştirmen ve şair olan Ivor Armstrong Richards ise kurucusu olduğu Duygusal Etki Kuramıyla edebiyat teorisinde çığır açmış ve kendisinden sonraki kuram ve fikirlere zemin hazırlamıştır.

3. L. N. TOLSTOY’UN SANAT ANLAYIŞI

Tolstoy’un sanatsal kişiliğine baktığımızda, kendisine didaktik bir misyon edindiğini görebilmekteyiz. Yazarın bu misyonu üstlenmesindeki sebeplerden biri, yaşadığı dönem ve toplum olmuştur. Şöyle ki, XIX. yy.’da Rus toplumu, tarihsel ve toplumsal olarak farklı bir süreçten geçmekteydi ve bu durum da, doğal olarak edebiyata yansımıştır. Rus toplumunda aydın kesim, halkı eğitmeyi amaçlamaktaydı. XIX yy. Rus edebiyatında belli başlı iki akım söz konusuydu: Realizm ve Romantizm. Tolstoy’un eserlerinde Realizm akımı açıkça ve baskın bir şekilde görülebilmektedir. Romantizm akımı ise, kendi yapısı gereği Rus edebiyatında, gelişebileceği uygun bir zemin bulmuştu. Çünkü Romantizmin içeriğinde toplumsalcılık, toplumsal sloganlar vardı. Daha doğrusu, “sanat toplum içindir” anlayışı hakimdi. Rusya, içinde bulunduğu iç ve dış savaşlarla Romantizme Rus milliyetçiliği kimliği katmıştır. Bu dönemde ortaya çıkan eserlere bakıldığında toplumsal mesajlar içeren, eleştirel ve hicivsel unsurlarla dolu, okurları esere dahil eden, okurlara eserde çeşitli ipuçlarıyla yön veren, eserin gidişatına dair bilgi veren, grotesk öğeler içeren eserler görebiliriz. Bunun en güzel örneklerini, yine bir XIX. yy. ünlü Rus yazarlarından olan Gogol vermiştir. Gogol’ün eserlerinde Rus memur kesimi hicvedilmiş, hatta söz konusu dönem Rus edebiyatına özgü bir tip olan *küçük insan* tipini sıkça kullanmıştır. Bu yazar da, döneminin diğer yazarları gibi toplumdaki sorunları eserlerinde göstererek halkı aydınlatmaya çalışmıştır. Aynı görevi Lev Tolstoy da üstlenmiş fakat toplumu yönlendirme ve aydınlatma yöntemini eserlerinde daha çok Gerçekçilik boyutunda kullanmıştır. Ünlü yazarın, yaşamı boyunca içinde yaşamış olduğu düşünsel çelişkilerini ve ahlaki-sosyolojik-dini sorgulamalarını eserlerinde açıkça görmek mümkündür. Tolstoy, bu sorgulamaları / sorgulatmaları, ileri sürdüğü felsefi görüşleriyle boşuna Felsefe dünyasına ismini yazdırmamıştır. O, Platon’un *ideal devlet – ideal toplum* anlayışını desteklemiştir, fakat bu ideal toplum anlayışına bir de ahlaki boyut kazandırmıştır. Dünyaca ünlü eseri “Anna Karenina”da Tolstoy, yaşadığı dönem Rus toplumundaki aile yapısını pek çok açılardan eleştirerek vermiştir. Bir diğer eseri olan “İnsan Ne ile Yaşar?” (Çem lyudi jivi?) öyküsünde insan özündeki iyiliğe dair fikirlerini yansıtmıştır.

Toltoy'un sadece bir yazar değil, sadece bir düşünür değil, aynı zamanda ortaya koyduğu teorileriyle bir de kuramcı kimliği vardır. Yazarın, söz konusu teorileri yalnızca edebiyat alanı ile ilgili olmamıştır. O, üstlenmiş olduğu didaktik görevi gereği sanatın toplumsal ve ahlaki boyutunu sorgulamıştır. Bu sorgulamalar, daha önce adı geçen eseri "Sanat Nedir?"de açıkça görülmektedir. Bu eserinde Tolstoy, sadece kendi fikirlerini değil, aynı zamanda dünyaca ünlü sanatçı ve düşünürlerin de sanata dair görüşlerini vermiştir. Buna eserden birkaç örnek vermek gerekirse:

"Batteux'ye (1713-1780) göre sanat, doğanın güzelliğinin yansımasıdır (takliddir) ve amacı hazdır.¹ Diderot'un sanat görüşü de aynıdır. O da, İngilizlerdeki gibi, zevkin, güzelliği belirlediği görüşünü savunur. D'Alembert ve Voltaire görüşü, zevk yasalarının ne oluşturulamadığı, ne de bunun bir imkanının olmadığı yönündedir.²

Bu dönem İtalyan estetikçi Pagano'ya göre, sanat doğada dağınık halde bulunan güzelliklerin bir araya getirilmesidir. Bu güzellikleri görebilme yeteneğine zevk, onları biraraya getirme yeteneğine ise sanat dehası denir. Pagano'ya göre güzel ve iyi öyle birleşmiştir ki, ortaya çıkan iyilik güzellik olabilmekte, iç güzellik ise iyilik olabilmektedir.

Muratori'nin (1672—1750), «Riflessioni sopra il buon gusto intorno le scienze e le arti»³ ve Spaletti'nin⁴ («Saggio sopra la bellezza»⁵, 1765) düşüncelerine göre sanat, tıpkı Burke'de görüldüğü gibi öz savunma ve toplumsalcılık eğilimine dayanan bencil bir izlenime indirgenmektedir.

Hollandalılarından, Alman estetikçileri ve Goethe'yi etkilemiş olan Hemsterhuis (1720—1790), alanında iyidir. Onun öğretisine göre, güzel olan şey, en çok zevk veren şeydir; en çok zevk veren şey ise en kısa sürede bize en çok fikir veren şeydir. Güzel olandan zevk almak insanın ulaşabileceği en yüksek bilinçtir, çünkü bu durum insana kısa sürede en çok duyumsama olanağı sağlar.⁶ (çev. Leyla Hacızade)

(По Бате (1713—1780), искусство состоит в подражании красоте природы и цель его есть наслаждение³. Таково же и определение искусства Дидро. Решителем того, что прекрасно, предполагается вкус, так же как и у англичан. Законы же вкуса не только не устанавливаются, но признается, что это невозможно. Такого же мнения держатся Даламбер и Вольтер⁴.)

По итальянскому эстетике этого же времени Пагано (Pagano), искусство есть соединение в одно красот, рассеянных в природе. Способность видеть эти красоты есть вкус, способность соединять их в одно целое есть художественный гений. Красота, по Пагано, сливается с добром так, что красота есть проявляющееся добро, добро же есть внутренняя красота.

По мнению же других итальянцев — Муратори (Muratori) (1672—1750), «Riflessioni sopra il buon gusto intorno le scienze e le arti»⁵ и в особенности Спалетти⁶ («Saggio sopra la bellezza»⁷, 1765), искусство сводится к эгоистическому ощущению, основанному, как и у Бёрка, на стремлении к самосохранению и обществу.

Из голландцев замечателен Гемстергюис (Hemsterhuis, 1720—1790), имевший влияние на немецких эстетиков и Гете. По его учению, красота есть то, что доставляет наибольшее наслаждение, а доставляет наибольшее наслаждение то, что дает нам наибольшее число идей в наикратчайшее время. Наслаждение прекрасным есть высшее познание, до которого может достигнуть человек, потому что оно дает в кратчайшее время наибольшее количество перцепций¹.)

¹ Schassler, 316. (Tolstoy'un notu)

² Knight, 102—104. (Tolstoy'un notu)

³ Bilim ve Sanatta İyi Zevk Üzerine Düşünceler

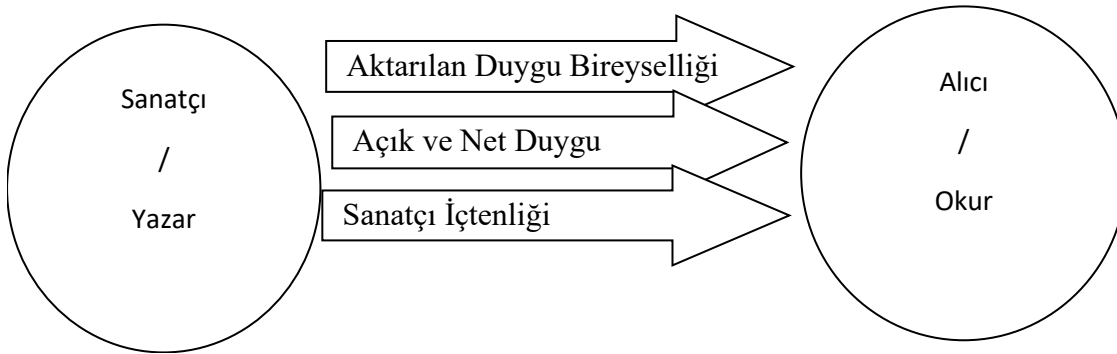
⁴ Spaletti: Schassler, 328. (Tolstoy'un notu)

⁵ Güzel Üzerine Araştırma

⁶ Schassler, 331, 333. (Tolstoy'un notu)

(Л.Н. Толстой, “Что Такое Искусство?” - https://rvb.ru/tolstoy/01text/vol_15/01text/0327-full.htm)

Dünyaca ünlü düşünürlerin sanata dair birbirleriyle benzerlik ve farklılık gösteren pek çok farklı görüşlerine yer vermiş olan Tolstoy, “Sanat Nedir?” eserinde sanatı toplumsal yönlendirme aracı olarak görmektedir. Ona göre tam da bu sebepten bir sanat eserinin estetik ve sanatsal olarak görülebilmesi için bazı şartları yerine getirmesi gerekmektedir. Bu şartlardan birisi sanatçının / yazarın, yapıtını alıcıya / okura iletirken kendi duygularının net, samimi / gerçekçi ve yaşamış olduğu duygular olması gerektiğidir. Şekil 1’deki Duygu Aktarımının / Bulaşımın Şeması, Sanatçıdan / Yazardan Alıcıya / Okura eser iletilirken neleri barındırması ve neleri iletmesi gerektiğini görsel olarak göstermektedir:

Şekil 1: Tolstoya’ a Göre Sanatın Görevi – Duygu Aktarımının / Bulaşımın Şeması

Duygu aktarımını bu üç koşula bağlayan yazar, bu koşullardan en önemlisini üçüncü koşul, yani sanatçının içtenliği koşulu olarak gördüğünü söyler. Ve bu içtenliğin halk sanatında olduğunu, bu yüzden bu kadar etkileyici olduğunu belirtir.

Tolstoy sanatın görevlerini açıklarken onun toplumsal fayda sağlama yönüne ağırlık vermiştir. Fakat tarih boyunca sanata toplumsal fayda görevi dışında da roller yüklenmiştir. Önal, sanatın ilkelerini şu şekilde sıralamıştır (Önal, 1999: 28-30):

1. Orijinallik
2. Estetik olma
3. Bütünlük
4. Subjektiflik
5. Kurgusalılık
6. Seçicilik
7. Bir malzeme ile belirme
8. Birtakım motifler taşıma
9. Kişisel, yöresel (mahalli), dini, milli ve evrensel bakış açıları taşıma

“Sanatın büyük bir görevi vardır: gerçek sanat, dinin kontrolündeki bilimin yardımıyla şimdi mahkeme, polis, hayır kurumu, teftiş gibi dış ölçütlerle sağlanan insan huzuru ve barış içinde yaşama durumunu, insanların özgürce ve mutlu bir şekilde yerine getirdikleri faaliyete dönüştürmelidir. Sanat, zorbalığı uzaklaştırmalıdır.

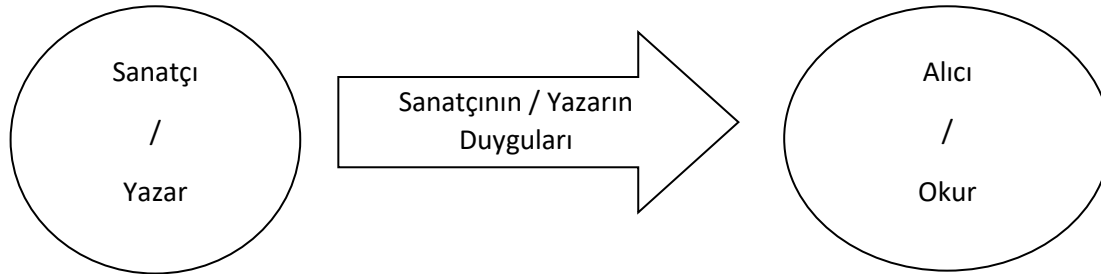
Bir tek sanat yapabilir bunu.” (çev. Leyla Hacızade)

(Задача искусства огромна: искусство, настоящее искусство, с помощью науки руководимое религией, должно сделать то, чтобы то мирное сожителство людей, которое соблюдается теперь внешними мерами,— судами, полицией, благотворительными учреждениями, инспекциями работ и т. п.,— достигалось свободной и радостной деятельностью людей. Искусство должно устранять насилие.

И только искусство может сделать это.)

(Л.Н. Толстой, “Что Такое Искусство?” - https://rvb.ru/tolstoy/01text/vol_15/01text/0327-full.htm)

Sanata önemli toplumsal misyonlar yükleyen Tolstoy, sanatın insanları bir araya getiren, onları birbirine bağlayan bir özelliği olduğunu da belirtmektedir. Çünkü sanatçının / yazarın aktardığı duyguları hisseden alıcı / okur, öncelikle okurla, daha sonra tüm insanlıkla duygusal bir bağ kurmuş olur. İşte bu noktada Tolstoy’a göre iyi bir sanat eseri, ne kadar çok kitleye ulaşmışsa, ne kadar çok insanla bağ kurabilmişse, o kadar başarılı olabilmıştır. Fakat eğer bir sanatçı fikirlerini ve duygularını aktaramamışsa, amacına ulaşamamıştır. Doğal olarak görevini yerine getirememiştir ve başarısız bir sanat eseri ortaya koymuştur. Şekil 2’de Sanatçının / yazarın, duygularını aktarabildiği ve dolayısıyla başarılı olarak görülebilecek bir eser şeması vardır. Şekil 3’te ise tam tersi, duyguların aktarılamadığı ve kopuk kalmış başarısız bir eser şeması görülmektedir.

Şekil 2: Tolstoya'a Göre Başarıyla Duygu Aktarımını Tamamlamış Eser

Şekil 3: Tolstoya'a Göre Başarıyla Duygu Aktarımını Tamamlamamış Eser

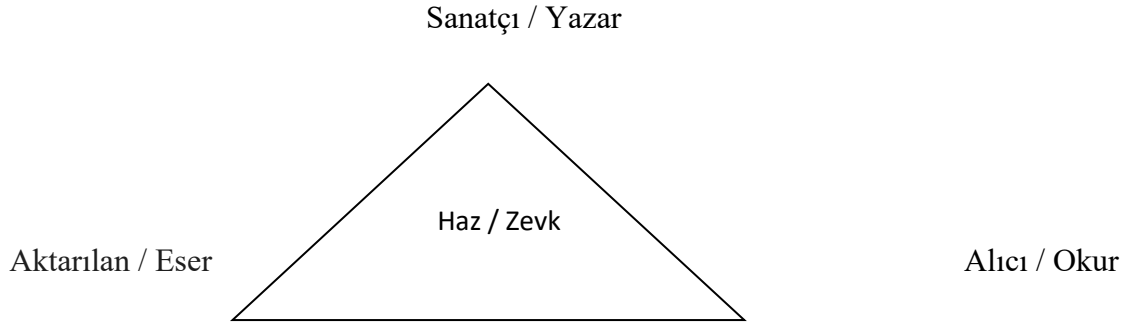
Tolstoy, sanatın görevini açıklarken Platon’un izinden gitmiş ve akılcılığı üstün tutmuştur. Ona göre bilim ve sanat birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Bir sanat nasıl insanların gerekli duygularının aktarımı ise, bilim de gerekli bilgilerin aktarımıdır.

4. I. A. RICHARDS’IN SANAT ANLAYIŞI

Duygusal Etki Kuramı’nın kurucusu olan Ivor Armstrong Richards, İngiliz edebiyat eleştirmeni ve retorikçidir. Kendisi aynı zamanda bir şairdir ve psikoloji ve felsefe öğrencisi olmuştur. Edebi çalışmalarını daha çok şiir üzerine yapmıştır. Eleştirmenin çalışmaları teorik- sosyolojik-psikolojik- edebi alanlarda olmuştur. Richards, sanatın, özellikle de şiirin, insan dürtüleri üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu savunmuştur. Sanatı duygular üzerine incelemiştir. Yani sanatın asıl işlevi olarak duygulara hitap etmesi ve sanatın sanat olarak yaptığı etkiyi incelemiştir.

Ünlü eleştirmene göre sanatın işlevi zevk vermek, estetik duygu ve heyecan uyandırmaktır. Çünkü bir şeyi sanat eseri yapan, alıcıda / okurda zevk uyandırabilme gücüdür. (Moran, 1991: 229-234) Kurucusu olduğu kurama göre sanatın görevi, aktardığı eserin, alıcıda / okurda maksimum haz ve etki uyandırmasıdır. Bunun için ise şairin yaşamını, okurun yaşamını baz almaktadır kuramcı. Eğer bu görevini yapabilmişse, demek ki sanat, işlevini başarıyla yapmıştır.

Sanatın sadece duygu uyandırma görevini savunan Richards, eserin toplumsal fayda sağlayıp sağlamadığı işlevini yok saymaktadır. Şekil 4'te Richards'ın Duygusal Etki Kuramı Şema haline getirilmiştir. Bu şemadan anlaşıldığı üzere, Sanatçı, eser ve alıcının ortak paydası Zevk'tir. Her üç unsur da haz verdikleri ve haz aldıkları ölçüde bir arada kalabilirler.

Şekil 4: Richards'ın Duygusal Etki Kuramı Şeması

Richards'ın bu kuramının temelinde aslında Descartes, Galileo, Hobbes gibi filozofların fikirleri yatmaktadır. Çünkü onların görüşüne göre bilgiyi araştırmak ve aktarmak bilimin işidir; sanatın tek kaygısı ise estetik ve duygu olmalıdır. Bu kuram bazı yönlerden ucu açık kalmıştır. Şöyle ki, güzellik anlayışı her topluma, her kültüre göre değişebildiği gibi, her insanın birikim kaynaklarına, içinde bulunduğu şartlara göre de değişiklik gösterebilmektedir. Bunun yanı sıra her alıcı, eserdeki farklı unsurdan zevk alabilir. Empresyonist (İzlenimci) ve Rölativist Metotlara dayanmaktadır bu kuram.

“Empresyonist (İzlenimci) Metot, eseri sanat eserine muhatap olan insanın içinde bulunduğu şartlara göre algılayabildiğini; bu şartın anlık izlenimlere dayalı olduğunu savunan görüştür. Bir edebi eser, ancak okuyucunun izlenimi noktasında değerlendirilir. Eser ne anlatırsa anlatsın, okuyucuda kalanlar, kendi intibaları olacaktır. ... Rölativist yaklaşımda sanat eserini incelemek “zevk” ile doğru orantılıdır.” (Önal, 1999: 175)

Richards'ın sanatın görevine dair fikirleriyle Tolstoy'un kiler ilk bakışta birbirlerinden oldukça farklı görülmektedir. Biri (Tolstoy) sanatın topluma fayda sağlaması, onu olumlu yönde yönlendirmesi gerektiğini söyleyerek sanata sosyolojik bir misyon yüklemiştir. Diğeri (Richards), sanata bireysel yaklaşarak onun görevinin sadece zevk vermekten ve estetik kaygısı gütmekten ibaret olduğunu savunmuştur. Her iki teorisyenin fikirleri de zayıf yönler barındırmakla birlikte doğruluk da içermektedir. Aslında daha derine inilecek olursa, her iki görüşün temeli duygu aktarımı olduğu için bu husus onları benzer kılmakta ve hatta birbirine bağlamaktadır. Moran, “Edebiyat Kuramları ve Eleştiri adlı teorik çalışmasında “Nihayet bir de Tolstoy gibi, belli duyguların aktarılmasını isteyen düşünürlere göre, sanat insanlarda iyi duyguları uyandırmak suretiyle onları eğitir ve birbirlerine yaklaştırır.” sözleriyle sanatta, dolayısıyla da edebiyatta en temel şeyin duygu aktarımı olduğunu desteklemektedir (Moran, 1991: 130). Moran ayrıca şu sözleriyle Tolstoy ve Richards görüşlerindeki farkı da ortaya koymaktadır:

“Gerçi Richards, şairin yaşantısının okura aktarılmasından söz etmekle Tolstoy'u hatırlatabilir, ne var ki, ikisinin söyledikleri çok başkadır. Tolstoy sanatın kardeşlik, dostluk ve din duyguları gibi insanları birleştirici duygular uyandırmasını ve aktarımın büyük yığınlarla ulaşmasını ister. Richards paylaşmaz bu istekleri.

Onun değerli bulduğu yaşantı, Tolstoy'un önem vermediği bir estetik yaşantıdır. Acıma, dostluk, kardeş sevgisi gibi duygular Richards için sınırlı ve fakir bir yaşantı demektir. Gerçek sanat bize ahlaksal, güzel duygular aşılamaz, kişiliğimizi tam bir koordinasyona kavuşturur ki asıl yararlı olan da budur.” (Moran, 1991: 239).

5. SONUÇ

Biri Rus edebiyatının, diğeri İngiliz edebiyatının olmak üzere iki düşünürün, sanatın görevi ve işlevi üzerine çeşitli teorileri olmuştur. Tolstoy, sanatı toplumu yönlendirmek için bir araç olarak görmüştür, Richards ise onun görevini zevk verebilmesinde, estetik duygu uyandırabilmesinde görmüştür. Tolstoy, sanatın amacının sadece bizlere zevk vermesi olarak görenlerin, sanatın derin anlamını anlayamadığını söylemiştir. Sanat, daha öncesinde belli bir hazırlık ve birikim gerektiren akıl ve mantık faaliyetlerinden ayrılmaktadır. Çünkü sanat, ona göre, insanların eğitim durumlarından bağımsız olarak onlara etki edebilmektedir. Şöyle ki, şahane bir manzara tasviri veya bir melodi, o insanın seviyesinden bağımsız olarak onu etkiler.

Tolstoy ve Richards'ın, sanatın görevine dair görüşlerindeki farklılıklar, Platon ile Aristo'nun sanata dair görüşlerindeki farklılıklar kadardır ancak.

Platon, ideal toplum anlayışında sanatı bir araç olarak görmüştür. Mimesis (Yansıma) teorisinde sanatın bir yansıtma aracı olduğunu belirtmiştir ve bu yansıtma aracı, toplumun faydası için olumlu anlamda kullanılmalıydı. Aksi takdirde, zararlı yönleri ortaya çıkabilir ve durum, toplumun yozlaşması gibi zararlı sonuçlara götürebilir. Şöyle ki, sanat eserinde eğer iyi olan, doğru olan, güzel olan şey topluma aktarılıyorsa, o zaman toplum da bu yönde doğru olarak, iyi olarak, güzel olarak gelişir ve güzel şeyler çoğalır böylece. Ama tam tersi yönünde, ahlak dışı olan, yanlış olan, kötü olan, çirkin olan şeyler yansıtılırsa toplumda bu olgular gittikçe çoğalacaktır. Dolayısıyla, ideal toplumda sanat çok da gerekli görülmemekle birlikte, eğer illaki olacaksa, o zaman toplum yararı yönünde olması gerekmektedir.

Platon'un öğrencisi ve yine bir filozof olan Aristo ise sanatın aslında toplum için gerekli olduğunu savunmuştur. Kendisinin teorisi olan Katharsis (Arınma) teorisine göre, doğru olan da yanlış olan da topluma gösterilmelidir. Yanlış ve kötü olanı gören toplum, yanlışların düzeltildiğini, hataların cezalandırıldığını da görünce, içindeki tüm kötü duygulardan arınmış olacaktır. Her iki görüş de sanatın toplumsal görevine değiniyor gibi görünse de, Aristo'nun görüşünde duygular da işin içine girmektedir. Kendisine aktarılan şey karşısında her türlü kötü duygudan arınan alıcı ve onun duyguları burada daha ağır basmaktadır. Dolayısıyla, Platon'un görüşü geneli (tüm toplumu) baz alarak bireyi hedeflerken, Aristo'nun görüşü tam tersi, bireyi ve onun duygularından başlayarak topluma ulaşmayı hedefler.

Bu kıyaslamadan yola çıkarak, Tolstoy'un görüşünün Platon'la, Richards'ın görüşünün ise Aristo'yla paralellik oluşturduğu söylenebilir.

Ünlü edebiyatçılar, görüşlerindeki farklılıklara rağmen temelde aynı şeyi savunmuşlardır aslında: Sanatın duygu aktarım görevi. Tolstoy, sanatı, sadece insanlar arasındaki bir duygu iletişim faaliyeti olarak gördüğünü belirterek onun, bir güzellik kaygısı taşımadığının altını çizer. Sanatın bir zevk aracı olmadığını, insanlardaki bilinci duyguya dönüştürdüğünü ifade eder. Dolayısıyla, her iki yazar da, sanatın duygu aktarımı görevi gördüğünü savunmuş, sadece bu göreve farklı eklemeler ve çıkarımlar yapmışlardır.

KAYNAKÇA

Halizev, V. Ye. (2002). *Teoriya Literaturı, İzdatelstvo “Vıssşaya Şkola”, Moskova.*

Moran, B. (1991). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri, İletişim Yayınları, İstanbul.*

Önal, M. (1999). *En Uzun Asrın Hikayesi, Akçağ Yayınları, Ankara.*

Толстой, Л.Н. Что Такое Искусство? , https://rvb.ru/tolstoy/01text/vol_15/01text/0327-full.htm (E. T.: 25. 04. 2022)